

Преподаватель рисования и чистописания, не имеющий чина Иван Васильевич Лисицын	Окончил художественную промышленную школу при Императорском Строгановском училище в Москве	С 1 октября 1910 г. занимает должность штатного преподавателя рисования и чистописания в Черниговской общественной женской гимназии; преподает в этом году в Варшавской гимназии
Преподаватель естествоведения, надворный советник Павел Иванович Синайский	Окончил Юрьевский университет	С 10 декабря 1907 г. состоял преподавателем естествоведения в Валкском реальном училище, а с 1 июля 1912 г. в Черниговской гимназии.
Преподаватель математики и физики, не имеющий чина Вукол Петрович Бударин	Окончил Петроградский университет	С 1 октября 1912 г. состоит преподавателем в Черниговской женской гимназии "Группы родителей".
Преподаватель русского языка, не имеющий чина Сергей Иванович Воробьев	Окончил Историко-филологический институт кн. Безбородко	С 1911 г. до 1914 г. состоял преподавателем 2-й Кубанской учительской семинарии; с 1914 г. по 1915 г. – в должности преподавателя Кабардино-Горского императора Александра III реального училища; с 1916 г. – в женской гимназии Заостровской.
Преподаватель истории и географии, не имеющий чина Павел Константинович Федоренко	Окончил университет св. Владимира	С 1900 по 1903 г. состоял преподавателем общеобразовательных и специальных (с.х.) предметов в Николае-Александринских сельскохозяйственных классах, Вольнской губ.; с 1903 по 1908 г. состоял учителем городского
Преподаватель пения, не имеющий чина Алексей Кондратьевич Приходько	Окончил Императорский Варшавский университет	С 1 июня 1913 г. состоит преподавателем Варшавской 5-й гимназии.
Законоучитель, священник Георгий Иванович Диесперов	Окончил Черниговскую духовную семинарию и Императорский Харьковский университет	В 1899 г. состоял учителем Вельжицкой церковно-приходской школы; в 1900 г. рукоположен во священника в с. Деремны Мглинского уезда; в 1905 г. перемещен к церкви с. Локоток Глуховского уезда; в 1910 г. Состоял законоучителем церковно-приходской школы в г. Харькове; в 1911 г. назначен священником в г. Кролевец, откуда в 1913 г. перемещен в Николаевскую церковь г. Чернигова с назначением преподавателем в Епархиальное женское училище; с 1914 г. состоит преподавателем немецкого языка в Черниговской духовной семинарии.

Держархів Чернігівської області, ф. 980, оп. 1, спр. 20, арк. 29 зв. - 31. Рукописна чернетка, оригінал.

Станіслав Маринчик

ДЖЕРЕЛО НАСНАГИ

(До 80-річчя з дня народження Петра Басанця)

Петру Басанцю на все життя запам'яталися теплі літні ночі його раних дитячих років. І винуватцем тих приємних споминів був сусідський парубок Іван Голованів. Бувало, тільки на село опуститься вечір, як Іван із скрипкою в руках виходить на ганок своєї хати і творить чудо. До пізнього вечора в сільській тиші понад ставом,

що був поряд, вулицями Бурімки струмували мелодії українських народних пісень. Щемні звуки скрипки настільки чарували і манили серце хлопчика, що він схоплювався на ноги і ніби загіпнотизований біг назустріч срібним мелодіям.

Якось теплого вечора він так поспішав, що спіткнувся і якби не вчепився за кущ верболозу, то опинився б у ставку. Вранці мати поцікавилася, де він так забруднив одяг. Петрик змушений був розповісти правду. Марфа Панасівна вислухала сина і, звертаючись до чоловіка, сказала: «Олексію, зроби дитині скрипку, щоб чого доброго малий не опинився у ставку!»

Олексій Мусійович був майстром на всі руки: міг збудувати хату, зробити воза, діжку, виплести корзину з лози, а із соломи - крилатого бриля і навіть майстерно вишити на полотні картину. Отож незабаром батько вручив сину гарненьку скрипочку. На жаль, сусід не встиг навчити грати Петра, бо забрали Івана до армії.

Одного вечора веселі звуки струнного оркестру привели Петрика до недавно відкритого в селі клубу. Переступивши поріг, Петро побачив, що школярі середніх класів сиділи на новеньких ослонах, які ще пахли смолою, і уважно стежачи за помахом рук свого керівника, грали на гітарах, домбрах, мандолінах та балалайках. А старшокласники творили на сцені небачене досі чудо. Через брак полотна просто на побіленій глухій стіні клубу вони зображали українську хату з похиленим лісяним димарем. Діти стояли на драбинах, у руках тримали різних розмірів квачі, зроблені з кінських хвостів, вмочали їх у відра з фарбами, які висіли на щаблях і відтворювали хмари, сонце, дерева. А ті, що стояли внизу, домальовували в хатині перекошені вікна та двері, інші навпочіпки фарбували жовтою глиною призьбу.

По сцені ходив заклопотаний директор школи Володимир Федорович Чокол, час від часу він брав з дитячих рук квача і старанно виправляв огріхи малих художників. Він часто відходив у глибину залу і, схиливши голову набік, критично оцінював колективну картину. І раптом, широко ступаючи, піднівся по драбині і почав швидко малювати. А коли зліз додолу, Петро побачив, що біля димаря з'явився чорногуз, який мрійливо завмер на одній нозі. Зачарований побаченим, Петро обережно сів на свіжовиструганий ослін і, затамувавши подих, спостерігав, як на його очах народжувалася справжня картина.

Давно те було, але й сьогодні до найменших дрібниць він пам'ятає, як Чокол разом зі своїми вихованцями вимальовував біля хати криницю, а поруч неї дівчину в українському вбранні з дерев'яними відрами та коромислом у руках. А далі було видно греблю, ставок, куші рогози з качалочками і на голубому плесі води табуңці гусей та качок. Коли Петрик повернувся додому, йому до безтями захотілося малювати. Але як? Вдома ні паперу, ні олівців не було. Хлопчик узяв вербову галузку і на стежці біля порога рідної хати відтворив щойно побачену в клубі картину. То був перший у житті малюнок п'ятирічного Петра Басанця.

З того часу йому все рідше і рідше вчувалися звуки скрипки, відтепер він днями щось старанно виводив на стежках свого двору. Нове захоплення настільки оволоділо серцем хлопця, що батьки змушені були придбати для нього кольорові олівці та учнівські зошити. Але син використовував їх ошадливо: влітку продовжував малювати на землі, а взимку - на пухнастому снігу. У школі виявилось, що краще за Петра ніхто не вмів малювати. Його першим учителем малювання став не хто інший, як директор школи Володимир Федорович Чокол. Він звернув увагу на обдарованого хлопця, став його наставником та радником. Малюнки своїх учнів Чокол возив у Ічню на районну виставку дитячої творчості, яку щороку проводили в будинку культури.

Першу у житті нагороду, грамоту, Петро одержав за портрет Тараса Шевченка, якого зобразив акварельними фарбами на повний зріст. Малюнки бурімського школяра постійно відзначалися не тільки на районних, а й на обласних виставках та олімпіадах учнівської творчості.

Поради, настанови директора школи, нагороди окрилювали Петра, він малював усе підряд, що бачили його допитливі й уважні очі. Та найбільше любив зображати на папері портрети (в профіль чи анфас) матері, батька, старших братів Івана та Миколи, вчителів, друзів, сусідів. Мабуть, у Бурімці не було такої хати, де не висіли б портрети або пейзажі, зроблені Петром.

Юний Басанець не тільки гарно малював, але й відмінно навчався в школі. Односельці говорили, що у Петра неабиякий талант, сам же він уже давно виношував мрію вчитися на художника. Та не так сталось, як гадалось. У червні 1941-го, в день, коли він одержав атестат зрілості про закінчення середньої школи, слух полоснуло страшне повідомлення: війна.

Батько і двоє старших братів з перших воєнних днів пішли боронити рідну землю від фашистської навали, а згодом і сімнадцятирічний Петро став солдатом. Відтак у його руках був не пензель, а протитанкова рушниця. На фронті між боями він вів щоденник у малюнках, де зображав побратимів по зброї. То був своєрідний літопис бойових буднів.

Ночами Марфа Панасівна не спала і молила Бога, щоб чоловік і діти живими і неушкодженими повернулися до рідної хати. В чеканнях та сподіваннях вона посивіла. Але з фронтових доріг повернувся лише найменший Петрусь. Певно, Господь знав, що він повинен стати художником і своїм талантом прославити рідну Бурімку та Ічнянщину далеко за межами України.

Пригадується мені, як на початку 50-х років минулого століття я вперше побачив Петра Олексійовича. На тому місці, де починається наша вулиця, ріс колись крислатий клен. Автобуси тоді на села не ходили, і всі, хто приїздив до Ічні, свої підводи ставили під тим деревом. Про це також знали усі прибулі здалека, кому доводилося добиратись із райцентру у рідні села, вони часто користувалися тим транспортом.

Одного літнього дня під кленом стояла мажара, в яку були запряжені воли з великими крутими рогами. Тварини лівиво жували оберемок свіжоскошеного вівса. Поруч стояв звичайний віз, запряжений кінями, булані, витягнувши шиї, старанно пощипували спориш. Неповдалік, сховавшись у тінь дерева, на маленькому розкладному стільчику сидів молодий красивий чорночубий чоловік з планшетом на колінах і часто поглядаючи на тварин та вози, чорним олівцем вправно відтворював на папері натуру.

Ми, хлопчаки, стояли за спиною незнайомця і, затамувавши подих, спостерігали за чудом: на наших очах народжувалася картина...

Друга пам'ятна зустріч із Басанцем відбулася 1955 року в редакції ічнянської районної газети. Коли я нагадав Петру Олексійовичу, як п'ять років тому уперше побачив його, він здивовано усміхнувся і широко пояснив, що це було того літа, коли він навчався в Одеському державному художньому училищі імені В.Грекова і їхав додому в Бурімку на літні канікули. Після цього наше знайомство переросло в дружбу. Ми часто зустрічалися то в його рідній сільській оселі, то у київській квартирі або у майстерні, траплялося, що він теж бував у моїй хаті.

1952 року Басанець з відзнакою закінчив художнє училище і, незважаючи на величезний конкурс, успішно склав вступні іспити до Київського художнього інституту. Петру Олексійовичу пощастило, що його вчителями і наставниками були відомі митці, які ще за життя стали класиками вітчизняного образотворчого мистецтва. Це, зокрема, Карпо Трохименко, Віктор Пузирьков, Сергій Герасимов, Тетяна Яблонська. Вони щедро ділилися із вихованцями своєю майстерністю, вчили писати так, щоб твори дихали життям, теплом, були правдиві й оригінальні.

Петро назавжди запам'ятав крилатий вислів К.Трохименка: «Талант художника без щоденної праці ніколи повністю не розквітне». Щороку він приїздив у рідне село на літні канікули і разом із селянами косив траву, працював на точку, а коли колгоспники під час обідньої перерви відпочивали, розкривав свій похідний планшет, робив ескізи та замальовки для своїх майбутніх творів.

У 1957 році Петро Олексійович закінчив з відзнакою Київський художній інститут. Червоний диплом талановитого випускника підписував і вручав голова Державної екзаменаційної комісії ректор Ленінградської академії мистецтв Олександр Герасимов. Враховуючи здібності молодого випускника, ректор інституту Олександр Пашенко запропонував йому посаду викладача кафедри живопису. Басанець погодився, але пізніше перейшов працювати на кафедру малюнка.

Петро Олексійович самовіддано вчив студентів і наполегливо вдосконалював майстерність. Він цілеспрямовано розширює жанри своєї творчості, активно співробітничав з багатьма періодичними виданнями, журналом «Зміна» (тепер

«Ранок»), газетами «Деснянська правда», «Колгоспне село» (тепер «Сільські вісті»), для цих видань він створив чимало прекрасних графічних портретів видатних людей України: О.Довженка, П.Майбороди, В.Дрозда, Героїв Соціалістичної Праці Г.Довженко, Г.Плющ та багатьох інших. Та найбільше подобалося Басанцю ілюструвати «Літературну газету» (тепер «Літературна Україна»). Тут він познайомився і подружився з її головним редактором Антоном Хижняком, із багатьма видатними майстрами художнього слова. Зокрема, П.Тичиною, М.Рильським, В.Сосюрою, А.Малишком, О.Корнійчуком, Н.Рибакон, О.Гончаром, М.Стельмахом, Н.Забілою та іншими. Петро Олексійович постійно з ними спілкувався, бував у них вдома, на дачах, малював їхні портрети та ілюстрував книги.

Якось Антон Хижняк запросив Басанця на III Всесоюзний з'їзд письменників у Москву. Під час роботи всесоюзного форуму він написав з натури чимало портретів як наших, так і зарубіжних майстрів красного слова. Потім у Спілці письменників організував виставку своїх робіт, багато портретів автор подарував героям своїх малюнків, чимало їх було надруковано в різних періодичних виданнях. Замальовки та ескізи, які Петро Олексійович зробив на з'їзді письменників у Москві, стали імпульсом для задуму великої картини.

Пригадую, як у 1982 році, будучи в Києві, завітав до майстерні художника. Він саме писав колективний портрет, де «зібрав» двадцять двох видатних митців світової культури. Свій твір художник назвав «Чуття єдиної родини». На картині Великий Кобзар зібрав їх на палубі теплохода, на якому вони плывуть по Дніпру.

Творчий таланти П.Басанця високо цінував В.Большак. Василь Григорович був головним редактором журналу «Україна», він запросив Петра Олексійовича до співпраці. Художник ілюстрував журнал, робив репортажні малюнки, які редакція видання часто відзначала преміями. Особливо теплі відгуки від читачів журналу Басанець одержав за серію тематичних малюнків, які він обнародував після поїздки до с.Моринців, землі, що дала світу Тараса Шевченка.

Ще зі студентських років Петро Олексійович був позаштатним художником нашої районної газети «Трудова слава», часто малював портрети видатних земляків: композитора Л.Ревуцького, письменників С.Васильченка, В.Чумака, Г.Коваля, А.Дрофаня, Героїв Соціалістичної Праці трактористки Г.Левченко, доярки О.Шевченко, уродженців Ічнянщини, членів «Чернігівського земляцтва» в Києві Л.Гуляницького, М.Ігнатенка та інших. У портретах він уміло відтворює характер та індивідуальні особливості людей, його герої - непересічні і мудрі особистості. Свого часу Спілка художників СРСР направляла Петра Басанця у творче відрядження до Румунії, де він написав ряд прекрасних полотен. Провідну роль у своїй творчості Петро Олексійович відводить людині, оспівує її трудову та бойову звитягу. Як колишньому воїну, йому не байдужа воєнна тема. Він часто звертається до своїх воєнних архівів і при потребі використовує у своїй творчості малюнки, зроблені на фронтних дорогах. Чимало полотен такої тематики, створених П.Басанцем, хвилюють своєю правдивістю і приваблюють оригінальним рішенням сюжету: «Танкісти» (1960), «Тяжкі роки війни» (1965), «Однопольчани» (1973), «Наш клас» (1975), «Генерал Кирпонос в бою під урочищем Шумейкове» (1976), «Травень» (1980) та багато інших.

Разом зі своїми студентами Петро Олексійович щороку виїжджає на практику у найкрасивіші куточки України, зокрема на Чернігівщину і, звичайно, Ічнянщину, і легендарну Качанівку, Тростянець та інші місця казкової природи нашого краю. Митець часто відвідує також родинне гніздо, в батьківській хаті він облаштував невелику, але затишну художню майстерню і частенько засиджувався тут над новими своїми творами. Земля предків, отчий поріг - життєдайне джерело, що насажує художника на творчі успіхи. На Ічнянщині він написав чимало прекрасних ліричних полотен. Свої задуми та енергію митець черпає з творчих витоків рідної землі, за допомогою фарб творить поезію рідного краю; його полотна випромінюють красу, добро, велич і любов до Вітчизни.

У відтворених Басанцем красвидах легко вгадуються пейзажі Бурімки,

Качанівки, Ступаківки і взагалі Чернігівщини: «Материн город» (1950), «Церква у Седневі» (1962), «На рідній землі» (Т.Шевченко на Чернігівщині) (1964), «Портрет М.І.Кібальчича» (1970), «Липова алея у Качанівці» (1985), «Ранок у Качанівці» (1990), «Золота осінь» (1992) і безліч інших прекрасних творів.

Але особливої уваги заслуговує монументальне епохальне полотно «Україна духовна». Сім років митець писав колективний портрет, на якому подав майже сто п'ятдесят історичних постатей, котрі жили і творили в Україні і для України. Видатний творчий доробок земляка став окрасою і гордістю Маріїнського президентського палацу в столиці.

Талановито й оригінально художник розписав фойє головного входу Київського національного університету ім.Тараса Шевченка, створивши унікальні портрети великих синів нашої землі - Святого Володимира та Тараса Шевченка.

Свідченням багатогранного таланту Басанця є те, що він успішно працює в різних напрямках живопису: пейзажі, тематичні полотна, портрети, графіка. Твори народного художника України, професора Української академії образотворчого мистецтва і архітектури Петра Басанця глибоко реалістичні, вони випромінюють сонце, тепло, подих рідної землі, від них віє ароматом і духом отчого дому. Майже всі його полотна, починаючи з дипломної роботи, пов'язані з рідним краєм. І сьогодні митець працює над новою великою картиною «І на оновленій землі», яка продовжить тематику робіт Сіверського краю.

З 1954 року художник бере активну участь у республіканських, всесоюзних і міжнародних виставках, у тому числі персональних, які проводилися не тільки на теренах колишнього Союзу, а й у Німеччині, Австрії, Румунії, багатьох інших країнах. Нещодавно Петро Олексійович повернувся з творчого відрадження до Німеччини. Захід виявляє неабиякий інтерес до його творчості, отже, запрошують приїздити ще.

Улітку 2005 року минуло півстоліття, як ми знайомі з Петром Олексійовичем. Мене завжди дивувала його працездатність і надзвичайна скромність. Нині він відома людина не тільки в Україні, а й далеко за її межами, але залишився таким же скромним, доброзичливим і щирим. Коли 2001 року виходив у світ двотомник моїх творів «Квітка папороті» та «Днів і ночей таємниці» і я звернувся до Петра Олексійовича, щоб він написав до видання мій портрет, художник охоче погодився і відразу виконав моє прохання. Петро Олексійович ілюстрував обкладинку книжки Станіслава Реп'яха «...Моє серце в Ічні...», яка розповідає про мій життєво-творчий шлях.

Велике щастя відчуває митець у своїй натхненній і творчій праці, а ще художник щасливий тим, що повторився у своїх учнях. Багато його вихованців стали відомими художниками, зокрема, Андрій Чебикін, ректор Української академії образотворчого мистецтва і архітектури, Михайло Гуйда, професор, член-кореспондент академії, Віктор Задорожний, професор, Іван Котонюк, доцент, і багато інших, а Національну спілку художників рідної Чернігівщини очолює його учень - заслужений художник України Олексій Какало.

Петро Олексійович і його дружина Зінаїда Олексіївна радіють, що їхні діти - Юрій та Леся - закінчили вуз, де колись навчався батько, і успадкували його професію. Неабиякі здібності до живопису виявляють і внуки, отже, треба сподіватися, що незабаром Іванко та Олексій будуть представляти третє покоління художників Басанців.

Згадалася мені весна 2001 року. Коли 23 квітня з нагоди 75-річчя видатного земляка Петра Басанця в залі Ічнянської школи мистецтв відкрили персональну виставку його творів. Під кінець цієї урочистої події, після численних поздоровлень та промов представник місцевої газети запитав іменинника:

- Петре Олексійовичу, зізнайтеся нам, звідки Ви черпаєте снагу і творчу енергію, щоб писати такі прекрасні і зворушливі полотна?

Ювіляр широко усміхнувся і, не роздумуючи, коротко відповів:

- Джерело моєї наснаги - рідна Ічнянщина. І отчий поріг!